శ్రీ

కోదండరామ శతకము.

(లఘుటీకాసహితము

రచయిత:

విద్వాన్ ఏ. కె. వరప్రసాదరాయకవి

స్వతంత్ర, నెల్లూరు.

[వెల 0-

శ్రీ కోదండరామ శతకము.

(లఘుటీకాసహితము)

(మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు.)

1940

రచయిత:

విద్వాన్ ఏ. కె. వి. ప్రసాదరాయకవి

 [వెల 0—2—6.

శ్రీ వేంకటేశాయనమః

విన్నపము

ఆంధ్ర సోదర సోదరీమణులారా!

నెల్లూరుమండల పాలకులచే సూళ్ళూరుపేటనుండి బుచ్చిరెడ్డిపాళెమునందలి యున్నత పాఠశాలాధ్యక్ష పండితుండనుగా మార్చంబడిననేను, పాలితధర్మము నిర్వర్తింపంగేవలమునాకు క్రొత్తదియగు నీ గ్రామమున వర్షర్తువునం బ్రవేశించితిని. వర్షాధిక్యమునే పెన్నానది పూర్ణగర్భయై పాఱుచుండుటచే, శకటము తిరుగంబడుటచే నాకు పాండిత్యభిక్షపెట్టిన యనేక కావ్యరత్నములు గంగపాలై యపహసనముగా గాన్పించుటయేగాక గ్రామమునుజేరినవెనుకగూడ కించిచ్చోర్యాది దైవకసటనములు గలుగుచుండెను. ఇచ్చట గ్రామమున కలంకారభూతమై యంబరచుంబిగోపురముతో విరాజిల్లుచున్న శ్రీ కోదండరామస్వామి వారి దేవాలయమునుజూచి మనశ్శాంతికై శుభమునకై యష్టోత్తరశతకందములను సంక్రాంతి సెలవులలో (జనవరి 1940) వ్రాసితిని. ఈదేవాలయము మహిమాన్వితమై శ్రీ వొడ్లవారిచే స్థాపితమైయున్నది. కందములు చిన్నవిగావున భావదారిద్ర్యము తప్పకయుండును. రసజ్ఞులు మన్నింపుడు.

దీనియందు 'అజ్ఞాతకవి' యనుపేరుతో నా విషయముద్ఘాటించిన శ్రీ యస్. సత్యప్రకాశరాయనికి నా కృతజ్ఞాంజలులు. వారు నాలోపములనుగప్పిరి. వారికి కేవలము నాపైగలప్రేమయే దీనికి కారణముగాని యన్యముకాదు.

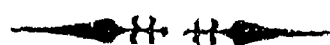
ఆ॥ వె॥ పొడము నార్రివలన నూలనుబడియున్న
చిలుముపట్టిపట్టి కలనుంబట్టి
రామనామశిలను వ్రాసితి మెఱుంగెక్క
తుఱుంగలించుకేతఁ గఱుదుఁజూప.

బుచ్చిరెడ్డిపాలెము
25—3—40

విధేయుఁడు
ప. కె. వి. ప్రసాదరాయకవి

అజ్ఞాతకవి

కం॥ పదియాఱేఁడుల యీడునఁ
బదపడి కవినైనయట్టి ప్రౌఢుఁడఁ గనుమీ
వదయుంగన నజ్ఞాతుఁడ
సదయా! కోదండరామ! శశ్వద్ధామా!

(3 భా. 33 పద్యము)

కలము పట్టుట పదునాఱవయేఁట. రచనలలో చిఱుతతనము మాత్రము పరిమితమగుట మఱిపదునాల్గేండ్లనుక. కవి సోడశవర్షములు విశాల ప్రపంచమున నజ్ఞాతవాసి. దుర్భరము! ఈ యజ్ఞాతకవిరాజును గూర్చి కొన్ని వాక్యములు వ్రాయకుండఁజాలను.

ఈతనితో నాతొలుతటి పరిచయము చెన్నపురియందలి యెస్ప్లనేడు హోటలున. అతఁడిచ్చట నొకటిరెండేండ్లు భోజనము చేసెను. ఇతఁడు చెన్నపురి పచ్చయప్ప కళాశాలోన్నతపాఠశాలలో 1930 లో తాత్కాలిక పండితుఁడు. ఈతని విషయము నేనెఱుంగని దినములలో నితఁడు లా కాలేజీ విద్యార్థియనుకొనుచుండెడివాఁడను. ఇతఁడు ట్రాముబండిలో ట్రాము పాసుతోను, యూనివర్సిటీ లైబ్రరీలో పుస్తకములతోను తెలుమనామఁ గాన్పించువాఁడు. అప్పటి యీతని వయస్సు 20 లేక 21.

ఆ కాలమున నీతనిపై యెక్కువ గౌరవాభిమానములుగలవారు నాఁటికే యేఁబదిదాటిన శ్రీయుతులు దివాన్ బహద్దరు చిమలవాగుపల్లి రంగారెడ్డిగారు. వీరు తొలుత కర్నూలు జిల్లాబోర్డు అధ్యక్షులుగనుండి యనంతరము చెన్నపురి యెండోమెంటు బోర్డుప్రెసిడెంటుగ 1930 మార్చినెలలో హెర్నియా వ్యాధిచే యెగ్మూరునందలి నర్సెస్ హోమ్‌లో మరణించువఱకు పనిచేసిరి.

స్వతంత్రతాబుద్ధి యుద్యోగపంజరమున బంధింపఁబడినది. దురదృష్టము తాండవించినది,

శ్రీ రంగారెడ్డిగారి మరణానంతరము విరక్తులై వీరు యుద్యోగధర్మమున నెల్లూరుమండలమునను న్న భావుక గృహమున కొన్నిమాసములుగడపి యప్పటి నెల్లూరుజిల్లాబోర్డు అధ్యక్షులగు శ్రీ బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారి యాదార్యగరిమచే 1930 జూలై నెలలో నాంధ్రపండితపదవిని సంపాదించిరి. శ్రీవారి ఋణము నుదీర్చుకొనుట యట్లుండి యిప్పటికి నీతఁడుపలుకుచు నేయుండును- ఇప్పుడీతఁడు నెల్లూరు మండలమున నేఁబదిరూప్యముల వేతనముపై పండితపదవిలోనున్నాఁడు-

ఈతని విషయములన్నియుఁద్రవ్వుట కిటతావులేదు. ప్రాయకోబంది కావ్యమువలె సాగుచుండును-

ఈతని రచనలు 16-వ యేట అనగా 1922 ప్రాంతమున ప్రారంభమై 1925 [illegible] జరిగి, యనంతరము నిలిచి 1930 నుండి నప్పుడప్పుడు గాన్పించి యనంతరము పూర్తిగ స్తంభించినవి- అధిక దారిద్ర్యములో, కుటుంబకష్టములలో, శరీరరుగ్మతలలో, దేశీయసంకుచితదృష్టిలో, నిరాడంబరగుణములో, సహజమూకీభావ స్వభావములో, కతిపయపత్రిముఖ పత్రికల యనూయాగ్నిలో, పరులనాశ్రయింపని స్వాతంత్ర్య భావములో నీతని సారస్వత సేవ స్తంభించినది- కవి నేఁటికి నజ్ఞాతుఁడే! ఇతని తరువాత కలముపట్టినవారు నితనికంటె నన్నివిధముల వెలఁతులగువారు పత్రికలమూలమున వన్నెకెక్కిరి- ఇతని హృదయగహ్వరమునుండి, చీల్చికొనివచ్చిన హృదయనివేదనమే నేఁడు నీతని బాల్యకృతిలో నీతఁడు.

తే॥ గీ॥ ఇదియెయననేల మత్కృతులెల్లనకట!
నాదుగృహమున మూల్గుచున్నవి నిజంబు;
గొడ్డుపోయిన దేశంబొ! కూతుగమిని
కనెదునిర్ధని భాగ్యంబొ! కతమెటుంగ.

అని వ్రాసిన పద్యమీతని యసహ్య మనశ్శల్యమును దెలుపుచున్నది- ఇద్దానిని(బెకల్చి కీర్తికాంతావరణ మీతనిప్రాపుం బడయునదృష్ట మేరికో.

ఈతని రచన లనేకములు- నూటికి తొంబదిపాళ్ళు బాల్యపుకృతులు- నాకు తెలిసినంతవఱకు నీతని ప్రథమకృతి 'హృదయనివేదనము'- ఈతండుతన 19-వ యేట యీ కృతిపై యీతనిని(దలిసిన యేకొలదిమందికవులో యగు శతావధాని దోమా వేంకటస్వామిగుప్త, శతావధాని కొమ్మూరి సంగమేశ్వరకవి, ఉమ్రలీషా, కవిరాజు మల్లాది విశ్వనాథశర్మ, ఆశుకవి శిఖామణి పోకల నరసింహరాయాదుల యభినందనపద్యములే శతాధికమైనవి- కృతి చూచిన 240 పద్యములు మాత్రముగలది- ఇది 13 యేండ్లను పూర్వము- అభిప్రాయముల నొసంగినకవులసైత మీతనిమరచిరిగాని యీతని యీకృతి రత్నమాకృతినాం ప్రకటింపలేదు- 'బాలచంద్రిక' అను 300 పద్యముల కృతిమతియొకటి చిన్నయసూరి నీతిచంద్రికను వ్రాసెను- అదిగద్యము- కథాన్వితము- ఇది పద్యము- అతులిత నీతిరత్నయుతము- ఇందు నీతులనే విద్యార్థులకై శైలి సూర్చిసూర్చి వ్రాసెను- ఇవిగాక శ్రీ వేంకటేశ్వరశతకము, ప్రశ్నశతకము, ద్వాయి, చంద్రహాస (ఏకాంక నాటకము) అభిమన్యువధము (ఏకాంక నాటకము), అనేకచాటువులు, ఖండకావ్యములు, లేఖలు, వ్యాసావళులు వ్రాసెను- ఒక్కటియు ముద్రితమైన పాపమునం బోలేదు. ఇందు పేర్కొనంబడిన చంద్రహాస విద్యార్థినులచేతను, అభిమన్యువధము విద్యార్థులచేతను ఆత్మకూరు గ్రామమున 1935 మే నెలలో తాలూకా తహసిల్దారు గారగు డి. శ్రీరాములు నాయుడు గారి యధ్యక్షతను, మరల నా నాటకములే బాలికా బాలురచే ప్రత్యేకముగా 1936 మే నెలలో ప్రస్తుత కడపపుర కమీషనరు గారగు రాజేంద్రరావు గారి యధ్యక్షతను ప్రదర్శింపంబడి మిక్కిలి ప్రశంసింపంబడినవి. ఈతని 'శివాజీ' గద్యచరిత్రము. సర్. యదునాథసర్కారు అను సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారుండు వ్రాసిన దానిననుసరించి వ్రాయంబడిన నూరాఱువందల పుటలుగల యుద్గ్రంథము. ఇట్టి గ్రంథ మాంధ్రమున లేదను లోపమీతండు తీర్చెను.

ఇతఁడు 'అభినవాంధ్ర కవీంద్ర జీవితములు' వ్రాయ సాహసించిన మేధాశాలి అనేక యాప్యాయులనితఁడు తన పేదజీవితమునుండియే యుత్తర ప్రత్యుత్తరములకు, నవసగ్రంథములకు, కరపత్రములకు వెచ్చించెను. ఆంధ్ర దేశమునందలి కవిపండితులు సానుభూతిఁ జూపిరి. ప్రముఖు లాశీర్వదించిరి. ఆంధ్ర, త్రిలింగ, గృహలక్ష్మ్యాది పత్రికలు వీరి యాశయముల వెలువఱుపుట లో సాహాయ్యపడినవి. హైదరాబాదునందలి ప్రముఖులు శ్రీ సురవరము ప్రతాపరెడ్డి మొదలగువారు ప్రోత్సహించిరి. అయిననేమి; సంచారము చేయు నిదే, ధనము వెదజల్లనిదే కార్యము నెరవేరదు! విఘ్నములతో, దీనికై య యిన ఋణములో నాఁగవభాగము కృషిలో కార్యము నిలిచినది. ఇంతలో రత్నమువంటి మూఁడేండ్ల పుత్రుఁడాకస్మిక మరణమునకు లోనై దుఃఖమును చెందెను. ఒకప్పుడు నేను ప్రశ్నింపగా నితఁడు 'దినములు కలిసిరాలేదు. మిత్రులకు నాస్థితి యెట్లు తెలియును'. పట్టి బంగారుకూడ మట్టియగుచు న్నది. ధనికుల నాశ్రయించిన యాచకుఁడనుకొనెదరేమో; ధనములేక సం చారమెట్లు? నన్ను ప్రోత్సాహపరచిన శ్రీ సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు, సోదరునివలె మెలఁగిన శ్రీ అద్దేపల్లి నాగగోపాలరావు, నమ్మిన యాంధ్ర కవులు తటస్థించినప్పుడేమి చెప్పఁగలను.' అనుకొనిన కార్యము నెఱవేర్చు కొనలేని వ్యక్తియున్ననేమి? పోయిననేమి' అని కించపడిరి. అప్పటి యా తని ముఖవర్ణము జాలినిగొల్పునదిగా నుండెను.

కొందఱు వ్యక్తులు కొన్ని పత్రికలు నీతని నిరసించి యుండవచ్చును. అందుచే నీతఁడు ఆ ధిక పద్యభావములతో చెలరేఁగినాఁడు. అందలి కొన్ని పద్యముల నిటను దాహరింతును

కం॥ జ్వాలాభీలానలపా
ళీలాలితరుచిని నార్పు లీలకు బాలుం
డాలరియగుచును శుష్కాత్మ
నాళిం గప్పఁగనెందు నడఁగు నెకాంతుల్.

కం॥ ఎందో మ్రిందుసటంచును
మందుండై యొకఁడు నీచమానసముప్పన్
కందుకముఁగొని శిలపై
నిందితగతినైవ వెఁడి నిగుడకయున్నే.

కం॥ భాస్కరుఁగప్పుటలన శ్రీ
యస్కరమే! సాగనేని యదిస్థిరమే! శో
భస్కర కాంత్యుదంచిత
భాస్కర కరకోటిఁగప్పు వలతులుగలరే

కం॥ సలుకడలేనివిగ, మహో
బలునకు భయపడునివిగను స్వయముగ తమ శ
క్తుల గర్జించునవిగఁ గల
పలువగల పత్రికలు ననుఁబలుపఁగఁగలవే.

కం॥ తొలుతటి దినములలోపలఁ
గలమునకున్ వన్నెవాసి గనబడెనేకున్
దళతళ కాంతులనా పైఁ
గలజీవితమరుగు నటుల గాదుగనాకున్.

చం॥ కలఁగినమానసంబునను గాంతిని మాసినకార్ణంబునన్
నలఁగిన శక్తియుక్తులను నాహృదయవ్రణనిర్భరార్తిలో
నలువసతీ!యహంకృతుఁడ, నన్ క్షమియింపుము నాదుశక్తినే
పలుమరుచాటెదన్ బరుషవాక్యులఁబల్కెదదైవయుక్తి
చేన్.

ఈతని స్వభావము పరమాద్భుతకరము. తనగొప్పతనమును తాను చెప్పికొనఁడు. చెప్పికొనవలసినప్పుడు బశ్చాత్తాపతప్తుఁడగును. ఈతఁడు కవియనువిషయము పక్కవారికిఁగూడ తెలియదు. తెలిసినవారు గౌరవించిన దానిఁ బొంగఁడు. గౌరవించనివారిఁ జింతింపఁడు. మాయల నెఱుంగఁడు. స్వభావము అతి స్వతంత్రము. మర్యాదాభంగమగుచోట రారాజునైన కవితా ఖడ్గమునఁ జీల్చివైచును. ఇట్టిఘట్టము లితనిజీవితమునఁ గలవు. అట్టి ఘట్టములే యితని విషాదకర జీవితమునకు కొంతవఱకు హేతువులు. ముఖము నిరంతర విచారద్యోతకము. నడకయందుగాని, వాక్కునందుగాని వేషమునందుగాని పండితకవియని యణుమాత్రము తెలియఁబడదు. ఎట్టి దుర్వ్యసనములు లేవు జడునివలె గాన్పించును. అహంకారము సున్న. లౌకిక మర్యాదవిడిచి హృదయమునువిప్పి యదార్థమును ప్రభునిసన్నిధిని, భిక్షుని సన్నిధి సమభావములతోఁ జూపును. బ్రాహ్మణేతరుఁడయ్యు శాకాహారి. చీమలు, దోమలు, నల్లులు మొదలగువానినిగూడఁ జంపని దయామయుఁడు. బలహీనస్వరూపము. ముప్పదియేండ్లకే వృద్ధుఁడు భగ్నాశయుఁడు. ఈతనినిఁ జూచినవారితని మఱువఁజాలరు.

ఈతఁడొకసారి తన నిరాశాపూరిత నిశ్వాసవాయు తరంగములచేఁ బ్రేరితుఁడై 'అభినవకృష్ణరాయఁ'డని యాంధ్రదేశమునఁ బేరెన్నికఁగన్న శ్రీ బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారికి తన ప్రథమకృతులను ప్రకటింప నైదువందల రూప్యము నర్థించుచు 60 పద్యములుగల లేఖవ్రాసెనట. కాని వ్రాసియు దురదృష్టశాలి యాలేఖను వారికిఁ బంపకయే పోయెనట. ఇది రెడ్డిగారికి తెలియనే తెలియదు. ఈకవియొక్క యీ రాజసగుణమును స్వతంత్ర భావోద్రేకము పురోభివృద్ధికి భంగకరములు అనివ్రాసినందులకు వారు నన్ను క్షమింతురుగాక.

ఈతని కవిత్వమును విమర్శించుశక్తిగలవాఁడను కానుగాని యిరువదవ శతాబ్దమందలి కవిరాజులలో నీతఁడొకఁడని మాత్రము చెప్పఁగలను.

నెల్లూరు మండలము పేరెన్నికఁగన్న రెడ్డి జమీందారుల కునికిపట్టు.

వారియాలయమున వీరి కృతులు వెలువడుఁగాక! దినమునకొక ప్రౌఢ శతకము రచింపఁగల యీప్రౌఢకవివ్రాత లీతని ప్రతిభకుఁ దగిన విరివిగా లేకుండుట శోచనీయము. ఈతని బాల్యపుకృతులను బ్రకటింపించియు, నూతనకృతులను వ్రాయఁ బ్రోత్సహించియు నాంధ్ర శ్రీమంతులు ధన్యులయ్యెదరుగాక! ప్రస్తుతము వీరున్న గ్రామమునందలి యజమానులు ఘనికులునగు శ్రీ బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారు శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు, శ్రీ మేనకూరు బలరామరెడ్డిగారు, శ్రీ దబ్బాల సోదరులు, వీరిపై యాదరాభిమానములుగల యగ్రికల్చరు డైరెక్టరు పి. హెచ్. రామిరెడ్డిగారు, వీరియున్నతికిఁ దోడ్పడి కీర్తిఁ బొందెదరుగాక! కవియు, సోదరప్రాయుఁడును, నాచార్యుఁడునగు నీతనిని శ్రీ చీమలవాగుపల్లి రంగారెడ్డిగారి పుత్త్రపౌత్త్రులు భక్తిగౌరవములతో నీతని జీవితము వికాసవంతమగు నట్లొనర్తురుగాక! అట్లొనర్చి వారును స్వర్గమునందలి తమ వృద్ధజనులకుఁగూడ నానందమొదగూర్తురుగాక! ఈ శతకమున నీతఁడు

కం॥ నతిశోనీయాఁయు ని
ర్మితిఁజేసిన రెడ్డికులము వృద్ధినిఁబొందెన్
స్తుతికర్తకు నేమిటిదవో
యతులితకోదండరామ! ఆర్తవిరామా.

అని వ్రాసెను. అగునా. సప్తసంతానములలో నొకటగు నాలయనిర్మాణమునుజేసిన రెడ్డిమహారాజుల కులము తామరతంపరయ్యెను. సప్తసంతానములలో నొకటియు శాశ్వతమైనదియు, భక్తుల చరిత తరింప కారణమైనదియునగు శతకనిర్మాత నొక పేదకవిని శ్రీ కీర్తులుపొందకుండునా?

చెన్నపురి
20—3—1940

యస్. సత్యప్రకాశరావు

శ్రీ కోదండరామశతకము

ప్రథమఖండము.

కం॥ శ్రీమద్దివ్యపదాంబుజ
ధామాంతరనటనశీల ధన్యతర రమా
రామా రాజితధామా!
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧

లఘుటీక॥ ధామాంతర = ఇంటినడుమను; రమా రామా = లక్ష్మియను స్త్రీచేత.

కం॥ ప్రేమసుధారసధారా
భూమదృగంచలవిలాస! బుధనుతిరావ
స్తోమాంచితదిక్సీమా!
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౨

కం॥ భీమాహవధామానల
భూమజ్వాలాంతరారి భూపద్రుమ! భ
క్తామయ వైద్యోత్తమ! శ్రీ
రామా కోదండరామ! రవిశతధామా. 3

ల॥ టీ॥ భీమ = భయంకరమైన, అహవ = యుద్ధమునందలి, ధామ - పరాక్రమము అనెడు, అనల = అగ్నియొక్క...

కం॥ ధీమజ్జనహృత్సోమా!
సోమాజామరనుత తతసోమోద్దామా!
ధామాపహసితరామా!
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౪

ల॥ టీ॥ సోమ = చంద్రుఁడా; స+ఉమ+అజ...... ఈశ్వరుఁడు బ్రహ్మ......

కం॥ మామకకవితాకామన!
కామనకాంతిప్రహసితకామా! కామ
స్తోమసురాగారామా!
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౫

ల॥ టీ॥ మామకకవితాకామన = నా కవిత్వమం దిచ్ఛఁగలవాఁడా, కామనకాంతి... చక్క నికాంతిచేత...; సు+అగ+ఆరామా = కల్పవృక్షములతోఁటవంటివాఁడా,

కం॥ నీమహితాలయమునుండెడు
గ్రామముఁజేర్చితి విట శుభకాంక్షను నీపై
నీమెయిశతకముఁజెప్పెద
రామా కోదండరామ! రవిశతధామా. ౬

కం॥ కామితకల్పుఁడవనియుఁ
గామిడిదైవంబవనియుఁ గర్మధ్వంసో
ద్దాముఁడవనియును గొలుతును
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౭

ల॥ టీ॥ గామిడిదైవము = ఉత్తమదైవము.

కం॥ తామసశీలిని దీలిన
దీమసబుద్ధిని ప్రవృద్ధతీక్ష్ణారిజ్వా
లామగ్నుఁడ నుద్విగ్నుఁడ
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౮

అ॥ టీ॥ దీలిన దీమసబుద్ధిని = డిల్లపడిన ధైర్యబుద్ధిఁగలవాఁడను. ఉద్విగ్నుడన్ = భయముపొందినవాఁడను.

కం॥ ప్రేమించి యోమఁగలవని
నేమంబున నీపదమున నిలిపితి మది; లూ
లామాలము సేయకు మో
రామా! కోదఁడరామ! రవిశత ధామా. ౯

అ॥ టీ॥ లూలామాలము = మోసము

కం॥ కామించునె కలువ రవిని
ప్రేమించునె తమ్మి శశిని, విడుచునె యుష్మ
న్నామధ్యానము నామతి
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౦

కం॥ సౌమిత్రిని భూపుత్త్రిని
సామీరిని వారి వీరి సర్వామరులన్
బ్రేమించియు ననుఁబ్రాముదె!
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౧

అ॥ టీ॥ ప్రాముదె = బాధింతువా?

క॥ ఆముకొనిన పాపంబుల
నాముక్తుఁడ నెట్టులబ్బు నాముత్రికమున్
శ్రేమంబున నోమకుండిన
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౨

అ॥ టీ॥ ఆముకొనిన = పైకొనిన; ఆముక్తుఁడఁ = బంధితుఁడను; ఆముత్రికము = పరలోకసంబంధసుఖము.

క॥ ధీమంతుఁడ శ్రీమంతుఁడ
నేమీయని నిన్నుఁదలఁప నిప్పుడు చనె గ
ర్వామయ మిదిగో యంజలి
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౩

క॥ ప్రేమంబున నరిసోదరు
నోమిన కరుణానిధివట! యూహాహా తండ్రీ!
నా మొఱ వినకుండు టెటుల
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౪

క॥ కౌముదచంద్రోపమమై
క్షేమంకరమై పరమయి, శివకరమగు హా
సామేయము నీవదనము
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౫

అ॥ టీ॥ కౌముదచంద్ర + ఉపమమై - కార్తీకచంద్రునితో సమానమై, శివకరమగు = సుఖమును కలిగించునదియగు

కం॥ ధీమంతులఁ బ్రోచుటలో
నేమున్నది గొప్పతనము; హీనాత్ముని న
న్నేమినఁగద నీమహిమము
రామా! కోదండరామ! రవిహితధామా. ౧౬

కం॥ ఏమో! ఎటనో! ఏదినో!
ప్రేమంగాంచితి వనెదరు విబుధులు; నన్నుం
గోమునఁ గనిన నిజంబిది
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౭

ల॥ టీ॥ గోమునన్ = ప్రేమతో.

కం॥ అంకుఁడ, శంకాతంకుఁడ
సంకటపఘనటనశీలజకళంకుఁడ, మో
హాంకుఁడ, మంకుఁడఁగనుము! శు
భంకర! కోదండరామ! భాస్వద్ధామా. ౧౮

ల॥ టీ॥ అంకుఁడ = రోషిని; మోహ + అంకుఁడన్ = మోహముచే గుర్తింపఁబడిన వాఁడను.

కం॥ సకలగ్రామణి యనియున్
నికటామరమణి యనియును నిజకాంతిహాప
త్ప్రకటాంబరమణి యనియు నె
న్నికఁగల కోదండరామ! నిర్మలధామా. ౧౯

ల॥ టీ॥ సకలగ్రామణి = అన్నిటిముఖ్యుఁడు; నికట, అమర
మణి = దగ్గరగలచింతామణి; అంబరమణి = సూర్యుఁడు.

కం॥ శాంతుఁడవని బుధహృదయ ని
శాంతుఁడవని, సుజనవనవసంతుఁడవని, ధీ
మంతుఁడవని, దాంతుఁడవని
యెంతును కోదండరామ! యినశతధామా! ౨౦

కం॥ శ్రీకరుఁడవు, కరుణామృత
శీకరుఁడవు భక్తజనవశీకరుఁడవు దు
ర్లోకాళీభీకరుఁడవు
ప్రాకటకోదండరామ! రవిశతధామా! ౨౧

కం॥ దోషంబులఁ జేసితి ని
ర్దోషుని నిన్ గాంచుకోర్కెఁ దోరం బెటులీ
దోషికిఁ గాన్పింతువో! గుణ
భూషణ! కోదండరామ! బుధజనకామా. ౨౨

కం॥ వెతలంబడితిని బహుధా
మతియుంజలియించెను గతిమాలినవాఁడన్
బ్రతిమాలెద శతవిధముల
గతివని కోదండరామ! ఘనతరరామా. ౨౩

అ॥ టీ॥ బహుధా = అనేకవిధములు.

కం॥ శ్యామలకోమలదేహా!
సోమక్రమ విజితవైరి శోభితబాహా!
ధీమహిమావిలమోహా!
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౨౪

అ॥ టీ॥ సోమక్రమ = పరాక్రమాక్రమము చేత.

కం॥ భూమామరవరనాయక!
భీమారిహననలసద్వివిధసాయక! సు
త్రామాభయదాయక! శ్రీ
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా! ౧౫

ల॥ టీ॥ భీమ = భయంకరులైన, అరి = శత్రులను, హనన = చంపునట్టి...

కం॥ నవవనబహువిధనై భవ!
భవరోగభయాద్రిహరణ భావా! భావో
ద్భవభాభాసుర! సురనుతి
రవశత! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౬

ల॥ టీ॥ భావోద్భవ + భా + భాసుర = మన్మథునివంటి కాంతిచే ప్రకాశించువాఁడా.

కం॥ అంబరచుంబితధామా
డంబర! కనకాంబర! ఖనటత్కీర్తి నటీ
లంబనశితరుచిమద్వి
శ్వంభర! కోదండరామ! భాస్వద్ధామా. ౧౭

ల॥ టీ॥ ఖనటత్ = ఆకాశమున నటించుచున్న, కీర్తినటీ = కీర్తి యనెడు నాట్యాంగనయొక్క, లంబన = హారముయొక్క, శితరుచిమత్ = తెల్లని కాంతితోఁగూడిన, విశ్వంభర = లోకముగలవాఁడా.

కం॥ హంసకులార్ణవతంసా!
హింసాకరదైత్యవంశహృద్విధ్వంసా!
హంసలలలితాంస! బుధరి
రంసా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౧౮

ల॥ టీ॥ బుధరిరంసా- పండితులతో నానందించు కోర్కెఁగలవాఁడా

కం॥ అంబుజసమకాంత్యాంబక;
అంబకవిధ్వంసితాసురాంగక! అంగా
డంబరరుచినిర్జితకా
లాంబక! కోదండరామ! లాలితధామా. ౨౯

టీ॥ ......అంబక = కన్నులుగలవాఁడా; అంబక + విధ్వంసిత = బాణముచేత నాశనము చేయఁబడిన...

కం॥ భూమభవధ్యానానం
దామేయుఁడు గోపన నిను నండఁగఁగొనిగా
దే మహిమఁ జయశోభఁగొనె
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౩౦

కం॥ రారాజత్కీర్తిసుధా
ధారాపాండూభవన్నితాంతదిగంత
స్ఫారునిఁగా నొనరింపవె
ధీరా! కోదండరామ! దివ్యనామా. ౩౧

టీ॥ రారాజత్ = మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్న; పాండూభవత్ = తెల్లనగుచున్న. నితాంత = ఎడతెగని, దిగంత = దిక్కులతుదలచేత స్ఫారునిగాన్ = ప్రకాశించువానిఁగా.

కం॥ భంగాపాదకపాప
త్వంగన్మానసుఁడఁ గొలుతుఁ దప్పయు నీమఁ
రంగత్సుఖసందన్మతి
రంగా! కోదండరామ! రవిశతధామా! ౩౨

టీ॥ త్వంగత్ = కంపించుచున్న, సందత్ = సంతోషించుచున్న.

కం॥ జహదజహత్స్వార్థంబుల
సహాయిఁ పగరాని వెతల, సాగనిపనులన్
దహియింపఁబడెను దేహం
బిహమునఁ గోదండరామ! యినశతధామా. 33

తా॥ టీ॥ జహత్ + అజహత్ + స్వార్థంబుల్ = విడుచుచున్నవియు విడువనివియు నగు కోరికలచేతను.

కం॥ నినుఁ గొల్వ ముక్తిభ్రాంతియె!
నిను నుతియింపని కవనము నిక్కపుచదురే!
నిను మించు పతియుఁగలఁడే!
జనకా! కోదండరామ! జననుతనామా. 34

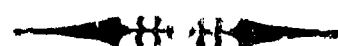
తా॥ టీ॥ భ్రాంతియె = దుర్లభమా; చదురే = నేర్పా.

కం॥ సంకుచదాత్మాంభోజం
బింక భవద్వదననిత్యహేళినిఁగని ని
శ్శంకన్ వికసించుత! శ్రీ
మాంకా! కోదండరామ! యతులితధామా. 35

తా॥ టీ॥ సంకుచత్ = ముకుళించుచున్న; నిత్యహేళి = ఎల్లప్పుడుండు సూర్యుఁడు.

కం॥ ఉన్నమదంచితశిరమున
సన్నుతమార్గంబున, సుఖసంఘాంతరమం
దెన్నఁడు చరియింపంగల
నన్నా! కోదండరామ! యతులితధామా, 36

తా॥ టీ॥ ఉన్నమత్ = ఎత్తఁబడిన.

శ్రీ కోదండరామశతకము

ద్వితీయఖండము.

కం॥ శుభ్రతిభూషణనామా! వి
శ్రుతగుణకలనాభిరామ! క్షోణీతనయా
స్తుతవల్ల్యాశ్రయసద్రుమ!
యతులితకోదండరామ! యరివిరామా. ౧

ట౹౹ టీ॥ క్షోణీతనయా = సీతయనెడు, స్తుత = పొగడఁదగిన, వల్లీ = తీగకు, ఆశ్రయ = ఆశ్రయమైన, సద్రుమ = మంచివృక్షమా.

కం॥ నతనానామరసేవిత!
వ్రతవిశ్రుతభక్తలోకభావిత! నిత్యో
న్నతభావాంబుజభాసిత!
యతులితకోదండరామ! యరివిరామా. ౨

కం॥ తతరాక్షసశిక్షణచణ!
పతితవ్రజరక్షణఘన! పావనచరణా!
గతమార్గణ మృతరావణ!
యతులితకోదండరామ! యరివిరామా. 3

ట౹౹ టీ॥ చణ = సమర్థుఁడా; గత = వెడలిన, మార్గణ = బాణములచే, మృత = చనిపోయిన; రావణ = రావణుఁడు కలవాఁడా.

కం॥ వితతదయార్ద్రదృక్చాలన!
యతితతిపాలన! శ్రుతినిచయవనీమార్గో
ద్ధతజనమానసఖేలన!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౪

అ॥ టీ॥ దృక్ = చూపులు; చాలన = వ్యాపింపఁజేయువాఁడా.
ఖేలన = క్రీడించువాఁడా.

కం॥ గతి నీవే యనియున్, స
ద్గతులకుఁ గర్తవు నీవగద యనియును దు
ర్గతి దుర్గతిగా వేఁడెద
నతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౫

కం॥ ప్రతిఁ గానోపను, పొగడన్
మతియుం జాలదు చలించు మాటికి ధృతియున్
పతితుండ నుద్ధరింపుము
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౬

అ॥ టీ॥ ధృతి – ధైర్యము.

కం॥ యతనంబులు వెతలయ్యెను
పతనంబులు నా యభీష్టవర్గములయ్యెన్
ధృతిచాలదు మతినిల్వదు
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౭

కం॥ కృతములు పాపంబులు, సం
భృతములు తాపంబులు, బహువిధములు పాటుల్
గతములు శక్తులు- గావవె
అతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౮

అ॥ టీ॥ కృతములు = చేయఁబడినవి, సంభృతములు = భరింపఁబడినవి, గతములు = పోయినవి.

కం॥ అతిదారుణకర్మానల
గతశక్త్యుత్సాహబీజకారణజాతో
ద్ధతదుఃఖాక్రాంతుండను
అతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా॥ ౯

అ॥ టీ॥ అతిదారుణ = మిక్కిలి భయంకరమైన, కర్మ+అనల = కర్మ అనెడు అగ్నియందు, గత = పోయిన, శక్తి+ఉత్సాహ = శక్తి ఉత్సాహములు అనెడు, బీజ = విత్తనములు, కారణ = కారణముచేత, జాత = పుట్టిన, ఉద్ధతదుఃఖ = చెలరేగినదుఃఖముచేత, ఆక్రాంతుండను = ఆక్రమింపఁబడినవాఁడను.

కం॥ నుతమై జనకసుతాసే
వితమై, మునీంద్రహృదయవీథిగతమై
శ్రుతమగు పదముంగొలుతును
అతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౦

అ॥ టీ॥ నుతము = పొగడఁబడినది, గతము = పొందినది; శ్రుతము = ప్రసిద్ధమైనది.

కం॥ ప్రతిషేధింపుము పాపము
ప్రతిపాదింపుము సుఖంబు భక్తిని ప్రథయున్
ప్రతియత్నంబొనరింపుమి
యతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౧

టీ॥ ప్రతిషేధింపుము = అడ్డగింపుము; ప్రతియత్నము = అను
కూల్యము; ప్రథ = కీర్తి

కం॥ భృతములు జగములు నీచే,
సుతునన్ భరియింప భరమె! చ్యుతపాపుంగా
ప్రతిభాధిపుగాఁజేయుమి
అతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౨

టీ॥ భృతములు = భరింపఁబడినవి; చ్యుతపాపుఁడు = జారిన
పాపములుగలవాఁడు; ప్రతిభా + అధిపుడు = మహామహప్రభువు

కం॥ మతకరినై ప్రతిహారకు
గతిఁబోకుము బుద్ధిపుట్టిని గల యోదేవా!
గతి నీవే యని వేఁడితి
నతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౩

టీ॥ మతకరి = మాయావి; ప్రతిహారకుగతి = గారడివానిరీతి.

కం॥ శ్రుతులకు నందవటంచును
వ్రతులకుఁ జిక్కవనియుంచుఁ బలుకుదురెనఁగా
నతిఁజేసినఁ బోనేరువె!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౪

కం॥ సుతుఁడన్, పతితుఁడ దీనుఁడ
నతమతి నతిదుఃఖవశుఁడ, నమ్మినవాడన్
ప్రతివాసిన్ గావ వలదె!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తి విరామా. ౧౪

ల॥ టీ॥ నతమతిన్ = లొంగినమనస్సుగలవాఁడను; ప్రతివాసిన్ = ఇరుగుపొరుగువాఁడను (దేవాలయ పరిసరమున నుండువాఁడను)

కం॥ ప్రతిపక్షానుజరక్షా
ప్రతిపత్తిం గల్గు దేవవరుఁడవు; భక్త
ప్రతతి భరించుట వింతయె
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౫

ల॥ టీ॥ ప్రతిపక్ష-అనుజ = శత్రుని తమ్ముఁడగు విభీషణుని, రక్షా = కాపాడుటవలని. ప్రతిపత్తిన్ = గౌరవమును.

కం॥ ప్రతిభాప్రతిముండవు ధీ
తతిరక్షాదీక్షితుఁడవు; దక్షుఁడవు, రమా
పతివి గనుము ననుఁ జాలును
అతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౧౬

ల॥ టీ॥ ప్రతిభా - అప్రతిముండవు = మహిమచే సాటిలేనివాఁడవు
ధీతతి = బుద్ధిమంతుల సమూహమును...

కం॥ నతితో నీయాలయని
ర్మితిఁ జేసిన రెడ్డికులము వృద్ధినిఁ బొందెన్
స్తుతికర్తకు నేమిడెదవొ;
యతులితకోదండరామ ఆర్తివిరామా. ౧౭

కం॥ అతిదారుణహంతం గృపా
మతిఁగా చెడివాడవంట; మహిమంబసదే!
శతగతులను నుతియింతును
అతులితకోదండరామ, ఆర్తివిరామా. ౧౯

అ॥ టీ॥ అసదే - తక్కువయా?

కం॥ సతిశాపమోక్షదంబును
యతిశిఖినివహాంబుదమునునగు నీపదముఁ
బ్రతిదినమును మతినుతుతును
అతులితకోదండరామ; ఆర్తివిరామా. ౨౦

అ॥ టీ॥ యతి-శిఖి - నివహ - అంబుదము = మునులనెడు నెమిళ్ళ సమూహమునకు మేఘము.

కం॥ ప్రతిషిద్ధకృతులఁజేసితిఁ
బ్రతిపత్తిని జార్చుకొంటిఁ బశ్చాత్తాపం
బతిమాత్రము నాకిచ్చుట
యతులిత కోదండరామ; ఆర్తివిరామా. ౨౧

అ॥ టీ॥ ప్రతిషిద్ధకృత్యములు = నిషేధింపఁబడినపనులు; అతిమాత్రము = అధికము.

కం॥ ఇతికర్తవ్యం బెఱుఁగక
కతిలంబడితిని; పథంబు ఘోరము నడువం
గాతుకాదు; నడిపింపు జనక!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨౨

ల॥ టీ॥ ఇతికర్తవ్యము = ఇది చేయఁదగినది అని; సతిలంబడితి = బాధఁబడితిని; కౌతుకము = సందేహించుట.

కం॥ పిత యనినఁ మాత యనిన
హితవరియన భ్రాతయనఁగ నెవ్వఁడు తండ్రీ!
పతివీవగాక నాకిట
నతులితకోదండరామ! ఆర్తవిరామా॥ ౨౩

ల॥ టీ॥ హితవరి = హితము చెప్పువాఁడు

కం॥ సుతబుధరక్షాదీక్షా
గతవీక్షా! శిక్షితార్య కల్మషపక్షా!
వితతాంభోజాతాక్షా!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తవిరామా ౨౪

ల॥ టీ॥ నుత = పొగడఁబడిన, బుధ = పండితులను, రక్షా = గాపాడెదు, దీక్షా = దీక్షచేత, ఆగత = వెడలిన, వీక్షా = చూపులుగలవాఁడా!

కం॥ శతకోటికోటిధామా!
శతధృతిధృతిహాసనదైత్యసంగరభీమా!
శతశతమంగళనామా!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తవిరామా. ౨౫

ల॥ టీ॥ శతకోటి-కోటిధామా = కోటివజ్రాయుధముల ప్రకాశము కలవాఁడా. శతధృతి = బ్రహ్మయొక్క, ధృతిహాసన = ధైర్యమును నవ్వునట్టి, దైత్య = రాక్షసులకు, సంగర = యుద్ధమునందు, భీమా = భయంకరుఁడా.

కం॥ కుతపకులార్ణవసోమా!
చతురాగమవినుతనామ! సన్నుతకామా!
యతివేలగుణస్తోమా!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨౬

ల॥ టీ॥ కుతప = సూర్యునియొక్క, అతివేల = విస్తారమైన.

కం॥ కుతలసుతాలలితలతా
నితాంతయౌవనలతాంతనృత్యకళాభా
సితాసితమహితషట్పద!
అతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨౭

ల॥ టీ॥ కుతలసుతా = సీతయనెడు, లలితలతా = చక్కని తీగయొక్క, నితాంతయౌవన = ఎడతెగని ప్రాయము అనెడు, లతాంత = పువ్వుపైని, నృత్యకళా = ఆడెడు విద్యచే, భాసిత = ఒప్పుచున్న, అసిత = నల్లని, మహిత = గొప్ప, షట్పద = తుమ్మెదయగువాఁడా

కం॥ శ్రుతులకు భూషగ, నాల్కక
మృతధారగ హృద్గుహకును మిహిరబింబముగా
జతపడు నీదగునామం
బతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨౮

ల॥ టీ॥ మిహిరబింబము = సూర్యబింబము.

కం॥ నతశీలుర, వ్రతపాలుర
గతిహీనుల నుతచరితుల, గతదోషుల, నీ
వతిలోలతఁ గాతువు గద!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. ౨౯

కం॥ గతపుణ్యులఁ దతదోషులఁ
ప్రతికృష్టులఁ గితవజనులఁ బ్రతియోగితతిన్
బ్రతిఘాతన మొనరింపవె!
యతులితకోదండరామ! ఆర్తవిరామా. 30

ట॥ టీ॥ ప్రతికృష్టులు = అనాచారులగు నింద్యులు కితవజనులు = మోసకాండ్రు, ప్రతియోగులు = శత్రువులు, ప్రతిఘాతనము = చంపుట.

కం॥ ప్రతిదినసేవాగతజన
వితతిన్ భవదర్చనరతవిప్రవరతతిన్
గుతుకమునన్ గన్గొందును
నతులితకోదండరామ ఆర్తవిరామా. 3౧

కం॥ చతురాననజనకుండవు
చతురాగమవినుతుఁడవు విశాలవిబుధహృ
త్తతిసదనుండవు నీవో
యతులితకోదండరామ! ఆర్తవిరామా. 3౨

కం॥ మతికిన్ మతివై, ధృతికిన్
ధృతివై విధికిన్ విధివయి దేలింపు సుధా
సితకీర్తి క్షీరధి నను
నతులితకోదండరామ! ఆర్తవిరామా. 33

ట॥ టీ॥ సుధా = అమృతమువలె, సిత = తెల్లనైన, కీర్తి = కీర్తి యనెడు, క్షీరధిన్ = పాలసముద్రమునందు

కం॥ పతివని పితవని గతివని
యతికరుణారతివని జలజాయతనాసం
గతమతి వని నుతియింతును
నతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. 34

టీ॥ జలజ-ఆయతనా = లక్ష్మితో, సంగత= కూడిన, మతి= మనస్సుకలవాఁడు.

కం॥ నుతిహారంబెద నిడ ధృ
క్తతిసుమములఁబాదపూజఁదనరింపఁగ హృ
ద్గతునింజేయఁగఁ గోరిక;
యతులితకోదండరామ! ఆర్తివిరామా. 35

కం॥ హృతవిధి మఱపింపఁగ ని
న్నతిపాపంబులఁ బొనరిచి యాపై నీపై
మతిఁజేర్చితి క్షంతవ్యుఁడ
నతులిత కోదండరామ! ఆర్తివిరామా. 36

శ్రీ కోదండరామశతకము

తృతీయఖండము.

కం॥ దండ మజాండాధీశా!
దండ మనంతమహిమాస్పదకళావేశా!
దండము కరుణావేశా!
దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౧

ల॥ టీ॥ వేశా = గృహమైనవాఁడా, ధామ-ఉద్దామా = కాంతిచే గొప్పవాఁడా.

కం॥ చండాఘతండఖండన!
చండాంశుకులార్ణవజనచయమండన! దో
ర్దండాహతారిభండన!
దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౨

ల॥ టీ॥ దోర్దండ = దండములవంటి భుజములచే, ఆహత = కొట్టబడిన, అరి = శత్రువులుగల, భండన = యుద్ధముఁగలవాఁడా

కం॥ అండజకులరాడ్వాహన!
ఖండితకిల్బిషజనసుఖకల్పన! దశదిక్
హిండితమహిమామోహన!
దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౩

ల॥ టీ॥ ఖండిత = నాశనమైన. కిల్బిష = పాపములుగల, జన = జనులకు, సుఖకల్పన = సుఖముగలిగించువాఁడా హిండిత = వ్యాపించిన

కం॥ ఖండితశివకోదండా!
దండితభీమారివీరతండా! సుగుణా
ఖండా! సాష్టాంగంబుగ
దండము; కోదండరామ! ధామోద్ధామా! ౪

కం॥ హిండితమంగళకాండా!
కాండవిఖండితదురంతఖలజనదండా!
దండానతబుధతండా!
దండము కోదండరామ! ధామోద్ధామా. ౫

ల॥ టీ॥ హిండిత = వ్యాపించుచున్న, మంగళకాండా = శుభసమూహముగలవాఁడా కాండ = బాణములచేత; విఖండిత, = ముక్కలుచేయఁబడిన, దురంత = అంతములేని, ఖలజన= పాపాత్ములనెడు, దండా = కట్టెనుగలవాఁడా.

కం॥ పండితరతివని కరుణా
మండితమతివని లసద్రమాపతివని నీ
యండం గతియని బడితిని
దండము కోదండరామ! ధామోద్ధామా. ౬

కం॥ బెండగిలు శక్తి నలసితి
దండసిలు ప్రతిభ నిలిచితి దండ్యుఁడనైనన్
దండింపకు సాష్టాంగము
దండము కోదండరామ! ధామోద్ధామా.

ల॥ టీ॥ బెండగిలు = పెల్లగిల్లఁబడిన; దండసిలు = అణఁగిన

కం॥ నీయట్టి ప్రభువు గలుగఁగ
నే యిట్టుల నిట్టియిడుమ లేలావచ్చెన్
నాయట్టిదీనుఁజూడవు
న్యాయమె! కోదండరామ! యతులితధామా. ౮

కం॥ అరుసం బతివేలముగా
కరమరుదగు భక్తి నీకు కరములు మొగుపన్
దొరకొనువాఁ డెట్టిఘనుఁడో!
పరమా! కోదండరామ! భాస్వద్ధామా. ౯

టీ॥ క॥ అరుసంబు = సంతోషము; అతివేలముగాన్ = హద్దుమీఱినదిగా.

కం॥ పుట్టించిన నీకృపచేఁ
బుట్టవలెన్ భక్తిగాని పొరిపొరిఁ జదువం
బుట్టునె! విద్యయె! కృషిఁజే
పట్టఁగఁ గోదండరామ! పావననామా. ౧౦

కం॥ నుతిసేయఁగ నతిసేయఁగ
నతివేడ్కను నిన్నుఁగొల్వ, హర్షాశ్రువులన్
తతగతి రాల్పఁగ రతినీ
సుతులకుఁ గోదండరామ! శ్రుతిపింతనామా. ౧౧

కం॥ మెండగు వెతలో డెందము
మండఁగ మందంగబుద్ధి మాన్పెడ నిన్ను
దండతఁదిట్టితిఁ దండ్రీ!
దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౧౨

కం॥ దండివి, దండితపాపివి
పండితమండలహృదయ నభ్రప్రచురితమా
ర్తాండుండవు గండండవు
దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౧౩

ఉ॥ టీ॥ దండివి = సమర్థుడవు, గండండవు = వీరుండవు, హృదయ నభ్రప్రచురిత = హృదయమనెడు ఆకాశమున వ్యాపించిన.

కం॥ అండం బిండితపాపము
హిండితమై దండమిడియె నిటుజూడుము నిన్
మండాడెదం గొండాడెద
దండము కోదండరామ! ధామోద్దామా. ౧౪

ఉ॥ టీ॥ పిండితపాపము = దట్టమైనపాపము; హిండితమై = వ్యాపించినదై మండాడెదన్ = దీనతతో యాచించెను కొండాడెదను = పొగడెదను.

కం॥ కన్నీరే మున్నీరుగ
త్వన్నామం బమృతముగను ద్వత్పాదములే
హృన్నయనంబులుగా నా
కున్నవి; కోదండరామ! యురుతరధామా. ౧౫

కం॥ బన్నములంబడి నిన్న
న్నన్నా యని పిలిచినాడనైనంబోవన్
గన్నన రావన్నా! నా
యన్నా! కోదండరామ! యతులితధామా. ౧౬

కం॥ కరుణింపు దిగంతచర
ద్వరకీర్తి నటీనటనము; పరమరమాసుం
దరముఖదర్శనఘటనము
వరముగ; గోదండరామ! పావననామా. ౧౭

కం॥ ధిషణాధికధిషణునిఁగా
దృషితావనివనదునిగను, తేజఃకూలం
కషుగాఁజేయుమి; జితవి
ద్విషజన! కోదండరామ! దివ్యన్నామా. ౧౮

టీ॥ ధిషణాధికధిషణునిగాఁ = బుద్ధిమంతులలో గొప్పబుద్ధిమంతునిగా, తృషిత = దప్పిగొందిన,అవని = లోకమునకు, వనదునిగ = మేఘునిగ తేజఃకూలంకషుగాఁ = తేజస్సుచే నొడ్డునొరయుచున్న వానిఁగా

కం॥ సంసారసంతమసంబున
హింసాత్మకవైరిషట్క హింసకు దీపో
త్తంసము కవనము; పాప
ధ్వంసా! కోదండరామ! పావననామా. ౧౯

కం॥ తెలిసియుఁదెలియకచేసితిఁ
గలుషంబుల వానిఁదెల్పగలనా? ఖలునిన్
జలమూనకయేలుము, నిన్
దెలుతును కోదండరామ! దివ్యన్నామా. ౨౦

టీ॥ తెలుతును = నమస్కరింతును.

కం॥ ఆపదఁదలఁచును, సుఖమున
నీపదమును మఱచుజనము; నేనో సుఖినై
నీపద మెద నుంతుఁ దలఁతు
నాపదఁ గోదండరామ! యతులితధామా. ౨౧

కం॥ తృణమును మేరువు మేరువుఁ
దృణముగ నుదధిని పృథివిగ, ఁబృథివి నుదధిగా
నొనరుపఁగలవాఁడవు కృపఁ
గనవే! కోదండరామ! ఘనతరనామా. ౨౨

కం॥ నీపదములఁగొల్వంగా
నీ పద్యావళిని వ్రాయ నీమూర్తిఁగనన్
నీపాటల వినఁగోరిక
శ్రీపా! కోదండరామ! స్థిరతరనామా. ౨౩

కం॥ బహుకారణవాతాహత
మహనీయకవిత్వ దీపమందిరమగు హృ
ద్గుహ; కావునఁ గృతిఁజూపుమి
సహనము; కోదండరామ! శాశ్వతధామా॥ ౨౪

ల॥ టీ॥ వాత-ఆహత = గాలిచే కొట్టఁబడిన. కృతి = పుస్తకము

కం॥ మతిహీనత గతిహీనత
యతిదారిద్ర్యమునుగూడి యతులితశక్తిన్
హతమార్పఁగ మూరెను జీ
వితమే! కోదండరామ! విశ్రుతనామా, ౨

కం॥ బంధుర కరుణాకర! అరి
సింధురపంచాననవర! స్మితరుచిమధురా!
మంధరధర! సర్వగుణదు
రంధర! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౨౭

ల॥ టీ॥ స్మిత = నవ్వుయొక్క, రుచి = కాంతిచేత, మధురా = తియ్యనివాడా.

కం॥ నిత్యా! నిర్మల! నిస్తుల
కృత్యా! నిఖిలాధిప! నిజకృతినందితస
ద్భృత్యా! నీరధిసుతదాం
పత్యా! కోదండరామ! భాస్వద్ధామా. ౨౮

ల॥ టీ॥ నిజకృతి = తన కార్యములచే, నందిత = సంతోషింపబడిన.

కం॥ అరుణారుణవరచరణా!
చరణానతసురసమాజసంస్తుతిజృంభ
త్పరమరమాకరకరుణా
భరణా! కోదండరామ! భాస్వద్ధామా. ౨౯

ల॥ టీ॥ అరుణారుణ = మిక్కిలి యెఱ్ఱనైన చరణ-ఆనత = పదములపైవ్రాగిన, సురసమాజ = దేవతాసమూహముయొక్క, సంస్తుతి = మంచిపొగడ్తచే, జృంభత్ = చెలరేగిన, పరమరమాకర = శ్రేష్ఠమగు లక్ష్మినిగలిగించు, కరుణా = దయయే, ఆభరణ = అలంకారముగాగల వాడా

క॥ సురవందన! దృక్ఛందన!
పరమార్యాక్రిందన! విభవకరిమజ్జితశం
కరసంక్రందన! మాయా
హరణా! కోదండరామ! అంచితధామా. ౨౯

౧॥ టీ॥ పరమ–అరి–ఆక్రందన = గొప్పశత్రువుల నేడ్పించువాఁడా

క॥ శాళీవరప్రసాదుఁడ
క్షాళితహృదయాంబుజాతజంబాలుఁడ, భ
క్తాళీసేవాకేళీ
శీలుఁడ! కోదండరామ! జితరవిధామా. ౩౦

ల॥ టీ॥ క్షాళిత = కడుగఁబడిన.

క॥ నరసాంబాకృష్ణసుతుఁడ
సరసకళింగజుఁడఁ గిరి సాంద్రికవీంద్ర
స్థిరతరసేవాలోలుఁడ
వరదా! కోదండరామ! పావననామా. ౩౧

క॥ పండితపదవిని నెల్లూ
ర్మండలములనున్నవాఁడ, మహిత కవీంద్రో
ద్దండయశోభిరతుఁడ శ్రీ
మండన! కోదండరామ! మంజులనామా. ౩౨

ల॥ టీ॥ శ్రీమండన = లక్ష్మీనలంకారముగా గలవాఁడా.

కం॥ పదియారేఁడుల యీడునఁ
బడపడి కవినై నయట్టి ప్రౌఢుఁడఁ గదు నీ
వదయుంగన నజ్ఞాతుఁడ
సదయా! కోదండరామ! శశ్వద్ధామా. ౩౩

టీ॥ అజ్ఞాతుఁడన్ = తెలియఁబడనివాఁడను.

కం॥ శాపగ్రస్తుఁడనో!, కదు
బాపినొ, కానియెడ నిరతభాస్వత్కీర్తి
ద్దీపితదినములనేటికిఁ
జూపవు, కోదండరామ! సురుచిరనామా. ౩౪

కం॥ భద్రచరిత్రాత్మక! య
ముద్రిత కృతు లిన్నినాళ్ళు మూలను నుండన్
నిద్రింగూరిచివా! ని
ర్ణిద్రా! కోదండరామ! ప్రియతరనామా. ౩౫

టీ॥ నిర్ణిద్రా = జాగరూకతకలవాఁడా.

కం॥ ఏమో వ్రాసితి, నిన్నే
మేమో యడిగితిని తండ్రి! హితమెటు లటులన్
గామింత మిడిగావుము శ్రీ
రామా! కోదండరామ! రవిశతధామా. ౩౬

సంపూర్ణము.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

☞ ఈ గ్రంథకర్త కృతములై ప్రకటనమునకు సిద్ధముగనున్న కృతులు.

---

1. హృదయానందనము (నానార్థకములచే [illegible] 240 పద్యములు గల [illegible]కృతి)

2. [illegible] వినోదము ([illegible], [illegible] 200 పద్యములకు మించిన ఖండకావ్యము.)

3. బాలనందినీ ద్వితీయభాగము (4, 5, తరగతుల బాలురకై వ్రాయబడిన నీతిపద్య రత్నాకరము.)

4. బాలనందినీ ప్రథమభాగము (1, 2, 3 తరగతుల [illegible].)

5. చంద్రహాస ([illegible] నాటకము.)

6. అభిమన్యువధము ([illegible] నాటకము.)

7. [illegible] ([illegible])

8. [illegible] ([illegible] 64 పద్యముల కృతి)

9. [illegible] ([illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] గల [illegible].)

10 [illegible] చాటుపద్యములు ప్రథమభాగము (ఇందు [illegible] పద్యములు గలవు.)

13464